

Svenskans ägandeverb i typologiskt perspektiv

Åke Viberg
Uppsala universitet

1 Introduktion

Sedan åtminstone 50 år finns ett växande behov av att relatera beskrivningen av svenskan till de många språk som idag talas i Sverige. Studien är ett exempel på beskrivningen av svenskans lexikala typologiska profil (Viberg, 1990, 2006, 2020). Närmare bestämt är syftet att identifiera de mest grundläggande dragen i svenskans system av ägandeverb genom att sammanfatta mina egna studier om enskilda sådana verb i svenskan som publicerats separat på engelska (Viberg, 2002a, 2002b, 2010, 2012). I den svenska SUC-korpusen som omfattar en miljon ord finns närmare 200 olika ägandeverb, vilket är långt ifrån en fullständig lista. Trots detta kommer jag främst att beskriva de fyra mest frekventa ägandeverben *ha*, *få*, *ta* och *ge*, eftersom de tillsammans svarar mot nära 85 % av ägandeverbens textfrekvens i SUC.

Först en kort litteraturöversikt. Inom den typologiska forskningen har ägandeverb vanligtvis inte behandlats samlat utan snarare verb för verb (HA: Heine, 1997; Stassen, 2009; GE: Bouveret, 2021; Newman, 1996, 1997; FÅ: Lenz & Rawoens, 2012). Verb med betydelsen TA och GE har hög frekvens i alla europeiska språk men utanför Europa finns språk som saknar en direkt motsvarighet (se exempelvis Margetts et al., 2022; Reesink, 2013). Betydelsen hos vart och ett av dessa verb bildar omfattande polysemimönster som även inbegriper grammatikaliserade betydelser såsom modalitet och kausativitet (se även Ramnäs, 2006; Rawoens, 2008 samt Nolan et al., 2015). Ägandeverben spelar även en framträdande roll i Valdesons (2021) avhandling om dubbelobjektskonstruktionen.

2 Typer av INNEHAV ("ÄGANDE")

På engelska används termen *verbs of possession* och i denna allmänna bemärkelse används också termen ägandeverb i den här uppsatsen. Det finns dock ett behov av att i den semantiska beskrivningen tala om ÄGANDE i strikt bemärkelse (Ownership). Därför kommer jag då så är befogat att använda INNEHAV som en neutral term med betydelsen "att med eller utan äganderätt ha eller besitta något". I tabell 1 visas några olika typer av ägande exemplifierade med olika betydelsenyanser hos verbet *ha*.

Tabell 1. Olika former av INNEHAV.

Typ av INNEHAV:	Exempel	Mer specifika uttryck:
STRIKT ÄGANDE	<i>Jag har ett paraply.</i>	äga
TEMPORÄRT ÄGANDE	<i>men Gun har det idag.</i>	ha till låns
FYSISKT INNEHAV	<i>så jag har det inte med mig.</i>	ha med sig/ha på sig
FÖRVAR	<i>Per har en revolver i byrålådan.</i>	förvara
LOKALISERING	<i>Per har en fluga på näsan.</i>	Sitta (<i>Det sitter en fluga på näsan</i>)
HELHET/DEL	<i>Stolen har bara tre ben.</i>	vara försedd med
ABSTRAKT ÄGANDE	<i>Per har en idé.</i>	hysa (känsla), besitta (kunskap)

Det finns även många ekonomiskt och juridiskt reglerade former av INNEHAV som *hyra*, *leasa* och *arrendera*.

3 Verbet *ha*

Verbet HA saknar en direkt motsvarighet i en majoritet av världens språk men är kännetecknande för språken i Europa, där HA normalt har rank nr 2 (efter VARA) om verben ordnas i sjunkande frekvens. HA saknas dock längst i väster (keltiska språk) och i öster (finsk-ugriska språk, ryska). Utanför Europa motsvaras HA ofta av olika konstruktioner med verbet VARA eller ett existentiellt verb. Några vanliga alternativ visas i (1).

(1)	Peter har en bok				Verbet HA
Turkiska	Hasan'in Hasan-GEN	bir en	kitab-ı bok-POSS.3SG	var existera	Genitiv- konstruktion
Finska	Juha-lla Juha-Adessiv	on är	kirja bok		Lokativ- konstruktion
Swahili	Hamisi	a-na KL1-med	ki-tabu KL7-bok		MED- konstruktion

Den turkiska versionen kan fritt översatt återges som: 'Hasans bok existerar' och den finska 'Hos/på Juha är bok'. (Adessiv svarar ofta mot *på/vid*, men det är svårt att få till en bra omskrivning på svenska). Swahiliexemplet kan återges: 'Hamisi (är) med bok'. (Kopulan utelämnas i presens.)

4 Typologisk skiss

Som nämnts har verb med betydelsen HA i europeiska språk normalt rank nr 2, medan verb med betydelsen GE och TA i europeiska språk normalt återfinns bland de 20 mest frekventa verben (Viberg, 1993). Verbet *få* däremot, som i svenskan är mer frekvent än *ge* och *ta*, är språkspecifikt och saknar en direkt motsvarighet bland de mest frekventa verben i många europeiska språk. Detta belyses i Viberg (2012) som bygger på data från The Multilingual Parallel Corpus (MPC), som består av utdrag från 22 svenska romaner (drygt 600 000 ord) och deras översättningar till engelska, tyska, franska och finska. För vissa texter finns översättningar till ytterligare språk. Romanerna finns listade i ett appendix i Viberg (2013) tillsammans med en kod för varje text baserad på författarens initialer, till exempel Mikael Niemi, MN. Ett exempel på översättningar av *få* visas i (2).

- (2) Vi **fick** saft och kanelbullar direkt från plåten, MN
 ENG We **were given** juice and cinnamon buns /--/
 TY Wir **bekamen** Saft und Zimtbrötchen direkt aus dem Ofen,
 FRA **On** nous **donna** [man gav oss] du sirop et des petits pains à la
 cannelle /--/
 FIN Me **saimme** [vi fick] mehua ja uunituoreita korvapuusteja,

I många europeiska språk finns en tendens att använda GE i passiv som i det engelska exemplet (2 ENG), även om *get* är något frekventare som översättning av *få*. På svenska passiveras normalt inte det indirekta objektet om det direkta objektet är konkret: **Vi gavs saft och bullar*. På franska är man-konstruktionen ett vanligt översättningsalternativ (2 FRA). Tyskan har två verb med grundbetydelsen FÅ, nämligen *bekommen* som alternerar med *kriegen*, medan finskan har en ganska direkt motsvarighet: *saada*. Vid sidan av *donner* 'ge' används i franskan ofta passé composé av *avoir* som översättning av *få* såsom i (3). Som översättning används även *recevoir* 'erhålla' men det räknas liksom engelskans *receive* och svenskans *erhålla* inte till de mest grundläggande ägandeverben. Dessa verb räknas som hyponymer till FÅ.

- (3) Nu kommer det här med kinematografen. Det var min bror som
fick den. IB
Le cinématographe c'est mon frère qui l'*a eu*.

I figur 1 visas systemet av grundläggande ägandeverb i några representativa språk. Om vi tänker oss att verben (utom *ha*) beskriver en form av överföring, så fungerar subjektet som Källa vid verbet GE och som Mål vid verbet TA. *Tappa* och *förlora* (liksom *bli av med*) är inte grundläggande och står därför inom parentes.

Diagrammet för sango, som talas i Centralafrikanska republiken, bygger på Thornell (2002). I detta språk uttrycks GE och TA med ett verb med formen *mû*. Skillnaden uttrycks genom skilda konstruktioner. Det finns också språk som saknar grundläggande ägandeverb såsom chipewyan (av talarna benämnt dene sūliné), som talas i Kanada. Detta tillhör de athabaskiska språken, vilka kännetecknas av att de har klassifikatoriska verb som kategoriserar typen av objekt enligt kriterier som animacitet, form (rund, platt, flexibel) och konstitution (flytande, klibbig materia). Typ av behållare såsom öppen och stängd behållare utgör en del av betydelsen hos vissa verb som *tq* med betydelsen 'hantera en sluten behållare'. Distinktionen mellan GE och TA signaleras med en fras som inkorporeras initialt i verbet såsom 'i Agnes hand' i (4). För att uttrycka TA inkorporeras i stället en fras som betyder 'ur Agnes hand'.

	Svenska		Franska	
<i>Dynamisk betydelse:</i>	Källbaserad	Målbaserad	Källbaserad	Målbaserad
KAUSATIV	ge	ta	donner	prendre
INKOATIV	(tappa) (förlora)	få		
TILLSTÅND	ha		avoir	

	Finska		Turkiska	
<i>Dynamisk betydelse:</i>	Källbaserad	Målbaserad	Källbaserad	Målbaserad
KAUSATIV	antaa	ottaa	vermek	almak
INKOATIV		saada		
TILLSTÅND	Lokativkonstruktion		Genitivkonstruktion	

	Sango		Chipewyan	
<i>Dynamisk betydelse:</i>	Källbaserad	Målbaserad	Källbaserad	Målbaserad
KAUSATIV	mû 'ge/ta'		Inget basverb inom fältet	
INKOATIV		wara 'finna'		
TILLSTÅND	MED-konstruktion			

Figur 1. Systemet av grundläggande ägandeverb i ett urval representativa språk.

- (4) Keni eritl'is-tili Aniyes-tl'aghe-ye-i-t-tq'
 Kenny paper-pail Agnes-palm-in-3SG:s-CLASS-PERF *handle*
 Kenny gave Agnes the box (Rice, 1997, s. 100)

5 Polysemin hos verbet få

Verbet *få* har många betydelser. I den överblick som ges i tabell 2 anges förutom betydelsen också den syntaktiska ramen samt den andel i procent som de olika betydelserna har av beläggen i MPC (Roman) och i ett slumpvis urval i GP 2013 (Press) hämtat från KORP (Borin et al., 2012). Då verbet uppträder i samtal och texter krävs specifika ledtrådar som stöd för tolkningen av vilken betydelse som föreligger. De flesta av betydelserna är kopplade till en specifik syntaktisk ram som fungerar som en viktig ledtråd. I vissa fall krävs ytterligare kriterier. Då *få* har ett NP som objekt är betydelsen hos detta avgörande. Litet förenklat anges att objektet ska vara konkret då *få* anger ÄGANDE(/INNEHAV). I ett yttrande som *Maria fick 500 kronor* räknas *500 kronor* i min analys som konkret, även om pengar kan vara något abstrakt. Ett yttrande som detta innebär idag sällan att någon får en femhundralapp i handen. Abstrakt ägande täcker betydelser inom ett antal skilda semantiska fält såsom Kognition (*få en idé*) och Verbal kommunikation (*få svar*), där det rör sig om metaforiskt ägande. Ett annat sätt att se på saken är att *få* i exempel av det här slaget fungerar som ett stödverb (*support verb*, *light verb*) och att den huvudsakliga betydelsen anges av substantivet.

Verbet *få* har ofta modal betydelse. Att fånga alla nyanser är komplicerat men särskilt utmärkande är att verbet på ett motsägelsefullt sätt kan ange antingen Tillåtelse att göra något eller ett Åliggande eller Tvång. Gemensamt för båda betydelserna är att någon annan än subjektet (eller yttre omständigheter) styr subjektets handlande. Om handlingen ligger i linje med subjektets önskan föreligger Tillåtelse annars föreligger Tvång. Vid verben *se*, *höra* och *veta* anger *få* ofta en förändring och har inkoativ betydelse. En viktig funktion hos *få* är att det kan fungera som en perifrastisk (omskrivande) kausativ, se Rawoens (2008) för en ingående beskrivning av denna betydelse. Att öppna ett fönster är normalt en trivial handling. Fönster är normalt konstruerade för att lätt kunna öppnas. Ett uttryck som *Maria fick upp fönstret* antyder att öppnandet på något sätt var problematiskt. I exempel av detta slag har *få* en betydelse som är besläktad med *lyckas*, vilket motiverar beteckningen Lyckat försök. Då *få* kombineras med ett particip i exempel som *Maria fick bilen reparerad* anger *få* att subjektet har ett intresse av vad som sker och påverkas positivt eller negativt av det som sker utan att ha full kontroll eller direkt utföra

den handling som participet beskriver. Man kan få bilen reparerad genom att låta en yrkesman utföra reparationen. Tyvärr tillåter inte utrymmet att jag närmare går in på de kontrastiva studier som föreligger av *få*. I Ramnäs (2006) redogörs utförligt för vilka motsvarigheter *få* har i franskan och i Viberg (2012) jämförs svenskan med engelska, tyska, franska och finska.

Tabell 2. Grundläggande betydelser hos verbet *få* samt deras konstruktion och procentandel.

Betydelse	Exempel	Syntaktisk ram	Roman N = 983	Press N = 500
ÄGANDE	<i>Maria fick en mobil.</i>	<i>få</i> + NPKonkret	17 %	9 %
ABSTRAKT ÄGANDE	<i>Maria fick ett svar.</i>	<i>få</i> + NPAbstrakt	31 %	41 %
MODAL	<i>Maria fick gå hem.</i>	<i>få</i> + VPInf		
<i>Tillåtelse:</i>	<i>'Maria tilläts gå hem.'</i>		16 %	14 %
<i>Åliggande:</i>	<i>'Maria måste gå hem.'</i>		16 %	10 %
INKOATIV	<i>Maria fick se en ödla.</i>	<i>få</i> + VPInf V: se, höra, veta	5 %	3 %
KAUSATIV	<i>Maria fick oss att skratta.</i>	<i>få</i> + NP + att VPInf	6 %	5 %
LYCKAT	<i>Maria fick upp fönstret.</i>	<i>få</i> + Partikel + NP	6 %	7 %
FÖRSÖK	<i>Maria fick benen fria.</i>	<i>få</i> + NP + ADJ		
INTRESSENT		<i>få</i> + NP + PerfPart	2 %	1 %
<i>Gynnad:</i>	<i>Maria fick bilen reparerad.</i>			
<i>Missgynnad:</i>	<i>Maria fick bilen stulen.</i>			
ÖVRIGA			1 %	10 %

Förkortningar: Inf(initiv), Perf(ekt)Part(icip)

Av utrymmesskäl behandlas inte verbet *ge*, trots att verbet hör till de fyra mest grundläggande ägandeverben. Verbet har färre språkspecifika drag än *få* och *ta*, se Viberg (2002b).

6 Verbet *ta*

Verbet *ta* har tidigare beskrivits i uppsatser av Ekberg (1993a, b), Burenhult (u.å.) och av Holm (1958). Nedan följer en skiss av min pågående undersökning av *ta* i kontrastivt och typologiskt perspektiv.

6.1 *Ta* som ett ägandeverb

Verb med betydelsen TA har i indoeuropeiska språk vanligtvis utvecklats ur ett verb som betyder HÅLLA/GRIPA. Det rör sig om flera skilda rötter. (Buck, 1949, s. 743–744). Den ursprungliga betydelsen finns i skiftande grad kvar i många språk. I figur 2 visas schematiskt hur svenskans *ta* kan beskrivas som en målinriktad handlingssekvens när objektet är konkret.

AGENTENS FÖRFLYTTNING BAKGRUNDAD		
Målinriktad handlingssekvens		
UTSTRÄCKKANDE	FATTA TAG	INNEHAV
Sträcka ut handen och vidröra objektet	Gripa objektet med handen	Kontrollera objektet
<i>Hon tog försiktigt på bulan</i>	<i>Hon tog min hand</i>	<i>Hon tog sin jacka</i>

Specifika typer av INNEHAV:

FÖRTÄRING	STRIKT ÄGANDE	
	STÖLD	KÖP
<i>Hon tog ett piller</i>	<i>Hon tog min plånbok</i>	<i>Jag tar den blå</i>

Figur 2. En skiss av TA som en målinriktad handlingssekvens.

Tanken är att mer abstrakta betydelser kan motiveras som metonymiskt och metaforiskt motiverad utvidgning av betydelsen. Handlingssekvensen börjar med att Agenten sträcker ut armen så att handen kommer i kontakt med föremålet. Om sekvensen upphör med detta är syftet (målet) normalt att undersöka objektet med känseln. Denna betydelse är inte så frekvent men klart etablerad i svenskan. Vanligtvis föreligger ett prepositionsobjekt med *i* eller *på* som i (5).

- (5) De [några fågelungar] var lite klibbiga att ***ta på***. POE
 They were a little sticky to ***touch***.
 Sie ***fühlten sich*** ein bißchen klebrig ***an***.

I översättningarna av de svenska exemplen i MPC används i de flesta fall verb med betydelsen 'beröra' (engelska *touch*) eller 'känna(s)' (tyska *sich fühlen*). Nästa steg i sekvensen är att gripa föremålet med handen. Vanligtvis framhävs denna betydelse genom att lägga till *tag* som partikel: *Han tog tag i räcket för att inte falla framstupa*. Ett specialfall utgörs av exempel där det rör sig om fysisk kontakt mellan människor, vilket aktualiserar olika emotionella och sociala tolkningar som utgör den väsentliga delen av meddelandet (se Viberg, 2008). I vissa fall rör det sig om handlingar med en kulturellt etablerad symbolisk betydelse (så kallade *emblem*) som att hälsa genom att ta i hand. Målet med handlingen är i detta fall att upprätta social kontakt och vad de skiftande översättningarna i (6) har gemensamt är just den symboliska betydelsen.

- (6) Han hälsade genom att ***ta i hand*** KE
 They shook hands.
 Er reichte ihnen die Hand zum Gruß,
 Il leur serra la main
 Hän tervehti kädestä, [Hen hälsade hand-Elativ]

I exempel (7), som beskriver hur en person går runt i ett snabbköp och plockar åt sig olika varor, används *ta* i vad som kan betraktas som en prototypisk användning. Som i majoriteten av exemplen rör det sig närmast om fysiskt innehav.

- (7) Salta kex stod i samma hylla, så han ***tog*** ett paket av dem också.
 /--/ so he ***took*** a box of those, too.
 auch davon ***nahm*** er eine Packung.
 il en ***prit*** aussi un paquet.
 niinpä hän ***otti*** niitäkin yhden paketin.

I de romantexter som undersökts är det relativt få exempel med *ta* som fokuserar på ägande i strikt bemärkelse. Ofta är olika former av ägande enbart implicerat såsom Stöld i *Hon tog min plånbok* eller Köp i exemplet *Jag tar den blå*, som tänks som ett yttrande i en klädbutik där kunden får välja till exempel mellan skjortor av olika färg. Ett speciellt fall är ekonomiska transaktioner som klart involverar ägande och dessutom kan vara abstrakta i skiftande grad. För inte så länge sedan fick man ett antal sedlar i handen när man tog ut pengar på banken, medan penningssummor idag ofta överförs via internet mellan olika konton. Även på den gamla goda tiden var det abstrakta värdet avgörande och ett yttrande som *Jag tog ut femhundra* lämnade det öppet om man till exempel fick en femhundralapp eller fem hundrakronorssedlar. ÄGANDE i vid bemärkelse betraktas ofta som en central komponent då *ta* föreligger i prototypisk användning. Med reservation för att begreppet skulle behöva utredas mer ingående visas de vanligaste översättningarna av prototypiskt *ta* i tabell 3. Det verb som dominerar frekvensmässigt visas i den övre raden och räknas som den direkta motsvarigheten till svenskans *ta* och dess prototypiska betydelse symboliseras TA.

Tabell 3. Översättning av *ta* i prototypisk användning.

INNEHAV (ÄGANDE i vid bemärkelse)									
Svenska		Total: 154							
Betyd-else:	Engelska		Tyska		Franska		Finska		
TA	take	89	nehmen	106	prendre	79	ottaa	106	
	pick	16	holen	8	saisir	7	tarttua	12	
	get	6	(er)greifen	7	recevoir	5	saada	9	
	accept	8	packen	7	accepter	8	viedä	5	
	fetch	4	machen	3	attraper	4			

Större precision kan åstadkommas genom att urskilja olika specialfall. Ett sådant som inte ingår i tabell 2 är Förtäring i uttryck som *ta ett glas saft*, *ta en tugga (av pajen)*, *ta en klunk (vin)*, *ta en tablett*. Exempel som *Per tog en kopp kaffe* implicerar starkt att Agenten drack upp kaffet. Verbet TA används frekvent som översättning i de andra undersökta språken men även verb med betydelsen 'äta' och 'dricka' förekommer. (Jämför Stathi, 2023, kap. 6.)

6.2 Fokus på förflyttning

I ganska många exempel fungerar *ta* främst som ett rörelseverb. Det finns två huvudtyper av sådana verb. I exempel som *Per sprang hem* är det verbets subjekt som förflyttas och vi kan säga att *springa* uttrycker egenförflyttning. I *Per kastade bananskalet i papperskorgen* beskriver *kasta* däremot objektets förflyttning och vi kan tala om objektförflyttning. Det finns också en mellantyp som vi kan kalla samförflyttning. I *Per bar in väskan i tamburen* förflyttas både subjektet och objektet, även om objektets förflyttning som i detta exempel vanligen är förgrundad. Figur 3 ger en översikt av *ta* som förflyttningsverb.

FOKUS PÅ FÖRFLYTTNING			
OBJEKT-FÖRFLYTTNING	SAMFÖRFLYTTNING		EGENFÖRFLYTTNING
Agentens förflyttning bakgrundad	Agenten förflyttar sig med objektet		Agentens egen förflyttning förgrundad
	Inanimat objekt	Animat objekt som förflyttar sig för egen maskin	
HANTERING <i>Hon tog upp mobilen ur fickan och swishade</i>	<i>Hon tog med (sig) paddan ut i köket</i>	<i>Hon tog med sig barnen på cirkus</i>	<i>Tjuvarna tog sig in i huset genom fönstret</i>
AV-/PÅKLÄDNING <i>Hon tog på/av strumporna</i>			

Figur 3. *Ta* som förflyttningsverb.

6.2.1 Objektförflyttning

Förflyttning är en underförstådd del av betydelsen i många av de exempel som diskuterats ovan såsom *Hon tog ett piller*, men fokus ligger på konsumtionen av verbets objekt. Funktionen som objektförflyttningsverb är däremot mycket tydlig då *ta* kombineras med någon av partiklarna *fram* eller *upp*. Vanligtvis anger *ta* första ledet i en handlingssekvens där

subjektet sedan utnyttjar objektet som ett Instrument (i vid mening) såsom i (8). I sydostasiatiska och västafrikanska språk, som har seriebildande verb, har TA ofta utvecklats till en instrumentmarkör (Lord, 1993).

- (8) Hon **tog upp** en näsduk **ur** förklädesfickan och snöt sig. [HN]
 ENG She **took** a handkerchief **from** her apron pocket /--/
 TY Sie **zog** ein Taschentuch **aus** ihrer Schürze
 FRA Elle **sortit** un mouchoir **de** la poche de son tablier
 FIN Hän **otti** esiliinantaskusta **nenäliinan**

Som framgår av tabell 4 dominerar TA som översättning i engelskan och finskan medan andra verb dominerar i tyskan och franska (jämför tabell 3).

Tabell 4. De vanligaste översättningarna av *ta upp* och *ta fram* vid objektförflyttning.

ta upp/fram		Engelska		Tyska		Franska		Finska	
TOT	49	take	28	nehmen	11	prendre	4	ottaa	40
		pick	6	holen	24	sortir	28		
				'skaffa'		'gå/föra ut'			
				ziehen	10				
				'dra'					

Ett specialfall av objektsförflyttning utgörs av På- och avklädning (se figur 2), som också ger upphov till ett speciellt översättningsmönster som skiljer sig från *ta* i allmänhet (jämför Stathi, 2023, kap. 5).

6.2.2 Samförflyttning

I (9) föreligger ett tydligt exempel på samförflyttning.

- (9) Och jag **tar med** mig datorn
 och jobbar med en del däruppifrån. [ÅL]
 ENG And I'll **take** the laptop
 TY Und ich **nehme** den Laptop **mit**
 FRA **J'emporte** mon ordinateur
 FIN **Otan** tietokoneen **mukaan**

I det här exemplet används verb med grundbetydelsen TA som översättning i samtliga språk utom franskan, som kommenteras senare. Som framgår av tabell 5 är TA den vanligaste översättningen både i engelskan och tyskan medan finskan använder två verb som är ungefär lika frekventa som översättning: *ottaa* 'ta' och *viedä*, som svarar mot *ta* främst då *ta* uttrycker samförflyttning. I många europeiska språk finns ett särskilt verb som svarar mot *ta* just i denna funktion.

Tabell 5. De mest frekventa översättningarna då *ta* beskriver samförflyttning.

Svenska	Engelska	Tyska	Finska
<i>ta</i> 103	<i>take (with)</i> 67	<i>(mit)nehmen</i> 61	<i>ottaa</i> 39
			<i>viedä</i> 42
	<i>bring</i> 18	<i>(mit)bringen</i> 16	<i>tuoda</i> 6

I engelskan finns två motsatspar: *take* – *give* (Ägandeverb) och *take* – *bring* (Förflyttningsverb). Utmärkande för nutida svenska är att verbet *bringa* främst används med olika abstrakta betydelser (*bringa klarhet*, *bringa ur fattningen*), vilket gör att svenskan i praktiken inte har något tydligt motsatspar som svarar mot engelskans opposition *take* – *bring*. Som framgår av tabell 5 fungerar både *take* och *bring* som motsvarigheter till *ta* (*med*) som samförflyttningsverb. En vanlig motsvarighet till *bring* är dessutom *komma med*. Liksom *komma* anger *bring* att målet för förflyttningen utgörs av ett deiktiskt centrum (DC). DC är i det prototypiska fallet den plats där Talaren befinner sig vid Talögonblicket, men kan också förskjutas, till exempel till Lyssnarens plats (*Jag kommer hem till dig*). Reglerna för detta växlar mellan språken, vilket innebär att motsvarigheterna till engelskans *bring* i de andra språken har delvis skilda användningsmönster.

I franskan gäller att olika verb föredras beroende på om objektet är inanimat som i (9) ovan eller humant som i (10).

- (10) Han **tog** dem på älgjakt. AL
 ENG He **took** them on elk hunts
 TY Er **ging mit** ihnen auf Elchjagd.
 FRA Il les **emmena** à la chasse à l'élan.
 FIN Hän **vei** heidät hirvijahtiin.

De vanligaste franska motsvarigheterna visas i Tabell 6.

Tabell 6. Motsvarigheter i franskan då *ta* beskriver samförflyttning.

Inanimat objekt				Humant objekt			
Svenska		Franska		Svenska		Franska	
ta	47	emporter	18	ta	56	emmener	24
		apporter	9			conduire	4
		prendre	3				

Då objektet är inanimat används verben *emporter* eller *apporter*, som är avledda av *porter* 'bära', medan *emmener* eller *amener* används vid humant objekt. Båda dessa verb är avledda av *mener* 'föra'. Verben med prefixet *a-* anger förflyttning mot DC och svarar därför båda närmast mot engelskans *bring*. Verben med prefixet *em-* saknar denna deiktiska komponent. I (10) ges dessutom ett exempel på användandet av det finska verbet *viedä*. (*Vei* är 3SG förfluten tid). I (11) visas hur *ta med* översätts med verb som hänvisar till DC. *Toin* i det finska exemplet är en böjd form av *tuoda* som svarar mot *bring*.

- (11) Jag ***tog med*** lite mat.
 ENG I ***brought*** you some food.
 FRE Je vous ai ***apporté*** à manger.
 FIN ***Toin*** sinulle ruokaa.

I samtliga av de översatta versionerna finns en explicit Mottagare (markerad med kursiv), som är underförstådd i svenskan men skulle kunna uttryckas med en prepositionsfras *till dig*. Även som ett samförflyttningsverb kan *ta* ange överföring av ägande fast inte genom ett indirekt objekt som i de andra språken.

I praktiken fungerar *ta* som ett allmänt verb för samförflyttning, som har andra samförflyttningsverb som hyponymer, se figur 4. I stället för *Hon tog med sig paddan ut i köket* kan vi säga *Hon bar med sig paddan ut i köket*. (Kanske hellre: *Hon bar ut paddan i köket*.)

ta (med)			
bära	dra	föra	köra, skjutsa

Figur 4. *Ta* som ett semantiskt överordnat samförflyttningsverb.

Med utgångspunkt från engelskan belyses de semantiska relationerna i översättningar till svenska som (12)–(14), som är hämtade från en konkordans av *take* i engelska originaltexter i The English Swedish Parallel Corpus som beskrivs i Altenberg och Aijmer (2000).

- (12) He had come out early, not only to **take** his son to school
/--/ inte bara för att **skjutsa** sonen till skolan
- (13) Brock could **take** the portable TV up to her room
Brock kunde **bära** upp den lilla TVn till hennes rum
- (14) One of the construction workers had been killed, and a
second **had been taken** to hospital with a broken hip.
/--/ en annan **hade förts** till sjukhuset med en skadad höft.

6.2.3 Egenförflyttning

Då *ta* används som egenförflyttningsverb på svenska antyds ofta att förflyttningen är okonventionell eller problematisk i något avseende. Denna användning av *ta* har ingen motsvarighet i de andra undersökta språken utan olika rörelseverb används som översättning, bland annat verb med betydelse GÅ eller KOMMA. Främst i engelskan är översättningar vanliga som återspeglar att det föreligger någon form av problem eller att det krävs något extra för att ta sig fram. Den frekventaste översättningen är *get* som i (15) följd av *make one's way* som i (16).

- (15) Kan du **ta dig** till farmors hus i Kurravaara? [ÅL]
Can you **get** to my grandmother's house in Kurravaara?
- (16) Hon hade **tagit sej** upp på en bergknalle [AL]
She had **made her way** up to a knoll

Ta används också som stödverb tillsammans med ett nomen på ett sätt som gör att kombinationen får en betydelse av samma slag som ett enkelt verb: *ta en promenad* – *promenera*. Exempel ges i tabell 7 som ger en sammanfattning av de konstruktioner med *ta* som beskriver förflyttning och deras frekvens.

Tabell 7. Verbet *ta* som förflyttningsverb.

	N	Exempel
Objektförflyttning		
<i>ta</i> upp/fram	49	<i>Många tog fram mobilerna och började filma</i>
På-/avklädning	44	<i>Erica tog av sig skorna och ytterkläderna</i>
Samförflyttning	103	<i>Sigrid tog med sig Kristina på husesyn</i>
Subjektförflyttning	77	<i>Hammarbyfans tog sig in på en stängd läktarsektion</i>
STÖDVERB		
<i>Typ av nomen:</i>		
FORDON	16	<i>Sen tog Vidart traktorn över lägdorna upp till hägnet</i> <i>Sedan tar jag nästa plan hem till Stockholm igen</i> <i>Det finns duvor som tar pendeln in till Trafalgar Square</i>
VÄG	31	<i>Hon tog trappan upp till övervåningen</i> <i>Vi tog en omväg via grannkvarteret</i>
FÖRFLYTTNING	63	<i>Han tog ett steg åt sidan</i> <i>Han tänkte ta en repa runt på vinden</i>
Total	383	

Termen *stödverb* skulle behöva preciseras. Den täcker mer än termen *light verb* som används mer precist i Levin och Ström Herold (2015), som ingående behandlar sådana användningar. Vad som sagts så här långt om *ta* täcker systematiskt bara de delar av verbets användningsmönster, där det fungerar som ägar- eller förflyttningsverb. Totalt föreligger drygt 1600 exempel i MPC. I den fortsatta analysen kommer jag att försöka visa hur flera av de mer abstrakta betydelserna kan beskrivas som extensioner av de relativt konkreta betydelser som beskrivits i den här artikeln. Helt kommer inte detta att gå. Verbet *ta* ingår också i många idiom.

7 Sammanfattning och diskussion

Syftet med uppsatsen är att ge ett bidrag till beskrivningen av svenskans typologiska profil med avseende på ordförrådet (svenskans lexikala profil) och koncentreras därför på grundläggande drag i ordförrådets organisation. Beskrivningen av andra språk än svenskan är selektiv och främst inriktad på att profilera svenskan.

Trots att svenskan har flera hundra ägandeverb står de fyra verben *ha*, *få*, *ta* och *ge* för 85 % av förekomsterna i en korpus (SUC) samtidigt som de hör till de tjugo mest frekventa verben i svenskan. (De tjugo mest frekventa verben står i sin tur för närmare 50 % av alla verbförekomster.) Redan inom Europa finns språk som saknar en direkt motsvarighet till *ha* och utanför Europa saknar de flesta språken ett motsvarande verb. Då det gäller verbet *få* saknas också en direkt motsvarighet i många språk även om det finns mer specifika verb som har betydligt lägre frekvens och snarare svarar mot *erhålla* och *ta emot*. Verbet *få* har dessutom ett språk-specifikt polysemimönster. Verben *ge* och *ta* har frekventa motsvarigheter i andra europeiska språk och har en motsvarighet även i många utomeuropeiska språk, även om det finns klara undantag såsom de atabaskiska språken (se avsnitt 4 ovan).

Verbet *ta* diskuteras mer ingående som ett exempel på korpusbaserad kontrastiv analys. Verbet fungerar primärt som ett ägandeverb i vid bemärkelse: *Jag tog en penna och började skriva*. Dessutom fungerar *ta* frekvent även som ett (sam)förflyttningsverb: *Jag tog (med mig) hunden till veterinären*. I många språk används två (eller i vissa fall flera) skilda verb för att fylla dessa båda funktioner. I svenskan används förflyttnings-verbet *ta (med)* också som en motsvarighet till engelskans *bring*: *Bring only what fits in a carry-on bag*. *Ta bara med vad som ryms i en kabinväska* [när du ska ut och resa]. Verbet *bringa* används i nusvenskan främst med abstrakta objekt (*bringa lycka*). Engelskan representerar här det vanliga mönstret i europeiska språk. Användandet av *ta* i reflexiv form som ett egenförflyttningsverb representerar ett språkspecifikt drag i svenskan: *Per tog sig ut ur den brinnande lägenheten*.

Jämförelsen med andra språk begränsas i den här uppsatsen främst till ett antal europeiska språk eftersom avsikten främst är att redogöra för min egen forskning. Det går dock ganska lätt att bredda den typologiska skissen i avsnitt 4 med hjälp av forskningsresultat inom allmän typologi, som har till syfte att ge en representativ bild av strukturen i världens språk.

8 Avslutning

Temat för Svenskans beskrivning 39 är *Hållbar svenska*. En hållbar beskrivning av svenskan kräver i ökande grad att svenskans struktur relateras till strukturen i andra språk. Det typologiska perspektivet är viktigt för tillämpningar som andraspråksinläring, översättning och språkkontakt.

Litteratur

- Altenberg, B., & Aijmer, K. (2000). The English-Swedish Parallel Corpus: A resource for contrastive research and translation studies. I C. Mair & M. Hunt (Red.), *Corpus linguistics and linguistic theory* (s. 15–23). Rodopi.
- Borin, L., Forsberg, M., & Roxendal, J. (2012). Korp – the corpus infrastructure of Språkbanken. I N. Calzolari, K. Choukri, T. Declerck, M. Uğur Doğan, B. Maegaard, J. Mariani, A. Moreno, J. Odijk & S. Piperidis (Red.), *Proceedings of the Eighth International Conference on Language Resources and Evaluation (LREC 12)* (s. 474–478). European Language Resources Association (ELRA).
- Bouveret, M. (Red.) (2021). *Give constructions across languages* (Constructional Approaches to Language 29). Benjamins.
- Buck, D. C. (1949). *A dictionary of selected synonyms in the principal Indo-European languages*. University of Chicago Press.
- Burenhult, N. (u.å.). *On the polysemy of the Swedish verb for take*. [Opublicerat manuskript].
- Ekberg, L. (1993a). The cognitive basis of the meaning and function of cross-linguistic take and V. *Belgian Journal of Linguistics*, 8, 21–42.
- Ekberg, L. (1993b). Verbet *ta* i metaforisk och grammatikaliserad användning. *Språk & Stil*, 3, 105–139.
- Heine, B. (1997). *Possession. Cognitive sources, forces, and grammaticalization*. Cambridge University Press.
- Holm, G. (1958). *Syntaxgeografiska studier över två nordiska verb*. Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet.
- Lenz, A. N., & Rawoens, G. (Red.) (2012). The art of getting: GET verbs in European languages from a synchronic and diachronic point of view. Thematic issue of *Linguistics*, 50(6).
- Levin, M., & Ström Herold, J. (2015). *Give and Take: A contrastive study of light verb constructions in English, German and Swedish*. I S. Oksefjell Ebeling & H. Hasselgård (Red.), *Cross-Linguistic Perspectives on Verb Constructions* (s. 144–168). Cambridge Scholars Publishing.
- Lord, C. (1993). *Historical change in serial verb constructions*. John Benjamins.
- Margetts, A., Riesberg, S., & Hellwig, B. (Red.) (2022). *Caused Accompanied Motion: Bringing and taking events in a cross-linguistic perspective* (Typological Studies in Language 134). John Benjamins.
<https://doi.org/10.1075/tsl.134>

- Newman, J. (1996). *Give. A cognitive linguistic study*. Mouton de Gruyter.
- Newman, J. (Red.) (1997). *The linguistics of giving*. John Benjamins.
- Nolan, B., Rawoens, G., & Diedrichsen, E. (Red.) (2015). *Causation, permission, and transfer: Argument realisation in get, take, put, give and let verbs*. John Benjamins.
- Ramnäs, M. (2006). Étude contrastive du verbe suédois *få* dans un corpus parallèle suédois-français. [Doktorsavhandling, Göteborgs universitet].
- Rawoens, G. (2008). *Kausativa verbkonstruktioner i svenskan och nederländskan. En korpusbaserad syntaktisk-semantic undersökning* (Göteborgsstudier i nordisk språkvetenskap 11).
- Reesink, G. (2013). Expressing the GIVE event in Papuan languages: A preliminary survey. *Linguistic Typology*, 17, 217–266.
- Rice, S. (1997). Giving and taking in Chipewyan: the semantics of THING-marking classificatory verbs. I J. Newman (Red.), *The Linguistics of Giving* (s. 97–134). John Benjamins.
- Stassen, L. (2009). *Predicative possession*. Oxford University Press.
- Stathi, K. (2023). *Granularity in the verbalization of events and objects* (Studies in Language Companion Series 233). John Benjamins.
- Thornell, C. (2002). The uses of the Sango verb *mû* ‘transfer’. *Afrika und Übersee* 85, 267–299.
- Valdeson, F. (2021). *Ditransitives in Swedish. A usage-based study of the double object construction and semantically equivalent prepositional object constructions 1800–2016* (Stockholm Studies in Scandinavian Philology, New Series 71). [Doktorsavhandling, Stockholms universitet].
- Viberg, Å. (1990). Svenskans lexikala profil. I E. Andersson & M. Sundman (Red.), *Svenskans beskrivning 17* (s. 391–408). Åbo Academy Press.
- Viberg, Å. (1993). Crosslinguistic perspectives on lexical organization and lexical progression. I K. Hyltenstam & Å. Viberg (Red.), *Progression and regression in language* (s. 340–385). Cambridge University Press.
- Viberg, Å. (2002a). Polysemy and disambiguation cues across languages. The case of Swedish *få* and English *get*. I B. Altenberg & S. Granger (Red.), *Lexis in contrast* (s. 119–150). John Benjamins.
- Viberg, Å. (2002b). The polysemy of Swedish *ge* ‘give’ from a crosslinguistic perspective. I *Proceedings of Euralex 2002* (s. 669–682). Copenhagen University. <https://euralex.org/publications/the-polysemy-of-swedish-ge-give-from-a-crosslinguistic-perspective/>
- Viberg, Å. (Red.) (2006). The typological profile of Swedish. Thematic issue of *Sprachtypologie und Universalienforschung (STUF)*, 59(1).
- Viberg, Å. (2008). Emotion and emotionality as a hidden dimension of lexicon and discourse. *Bilingualism: Language and Cognition*, 11(2), 189–191. <https://doi.org/10.1017/S1366728908003350>
- Viberg, Å. (2010). Basic verbs of possession. A contrastive and typological study. *CogniTextes*, 4. <https://doi.org/10.4000/cognitextes.308>

- Viberg, Å. (2012). Language-specific meanings in contrast: A corpus-based contrastive study of Swedish *få* 'get'. *Linguistics*, 50(6), 1413–1461. <https://doi.org/10.1515/ling-2012-0044>
- Viberg, Å. (2013). Seeing the Lexical Profile of Swedish through multilingual corpora. The case of Swedish *åka* and other vehicle verbs. I K. Aijmer & B. Altenberg (Red.), *Advances in corpus-based contrastive linguistics. Studies in honour of Stig Johansson* (s. 25–56). John Benjamins.
- Viberg, Å. (2020). Svenskans typologiska profil i backspegeln. I L.-A. Kulbrandstad & G. Bordal Steien (Red.), *Språkreiser. Festskrift til Anne Golden* (s. 47–77). Novus forlag.